

امکان‌سنجی تجمیع تیپ روستاهای جلگه‌ای به منظور توسعه پایدار در گیلان

عیسی پوررمضان* - مربی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رشت، گروه جغرافیا، رشت، ایران
نصراله مولائی هاشجین - دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رشت، گروه جغرافیا، رشت، ایران

پذیرش نهایی: ۱۳۹۰/۳/۲۵

دریافت مقاله: ۱۳۸۹/۶/۲۵

چکیده

نظام استقرار سکونتگاه‌های روستایی بخش جلگه‌ای گیلان با الزامات توسعه و تحول در شرایط کنونی سازگار نیست از این رو می‌بایست سازمان فضایی مطلوبی برای استقرار در محیط‌های روستایی پدید آید تا شرایط برای بهره‌برداری بهینه از فضای روستاهای این محدوده فراهم و روند توسعه اقتصادی-اجتماعی آنها تسریع گردد. تجمیع تیپ روستاهای بخش جلگه‌ای گیلان با هدف تغییر شکل سکونت روستاهای این محدوده از حالت پراکنده به نیمه پراکنده و به منظور کاهش مسائل و مشکلات عدیده این روستاها و فراهم نمودن بستری مناسب برای الگوی جدید استقرار در قالب برنامه‌ریزی توسعه کالبدی سکونتگاه‌های روستایی است. از این رو پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و مبنای روش آن توصیفی-تحلیلی است. اطلاعات مورد نیاز این پژوهش از طریق روش‌های اسنادی و مطالعات میدانی که به صورت تکمیل پرسش‌نامه خانوار روستایی از سه ناحیه‌ی جلگه‌ای شرق، مرکزی و غرب گیلان بوده، بدست آمده است.

نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که هر چند تجمیع تیپ روستاهای بخش جلگه‌ای گیلان به منظور کاهش مسائل و مشکلات روستاهای این محدوده و بهره‌برداری بهینه از فضای آنها و در نتیجه دستیابی به توسعه‌ی پایدار روستایی، امکان‌پذیر است ولی با توجه به سطح آگاهی، تمایل روستائیان و موانع فرهنگی موجود در سر راه آن، این طرح در کوتاه مدت و میان مدت عملی و امکان‌پذیر نبوده و نیازمند راهبردی بلند مدت است.

واژگان کلیدی: امکان‌سنجی، تجمیع، تیپ روستا، توسعه پایدار، جلگه گیلان.

۱. مقدمه

شکل‌دهی و نظم‌بخشی به عرصه‌های مکانی-فضایی در واقع از آغاز زندگی بشر و از زمان بهره‌گیری از منابع طبیعی پیوسته در مقیاس و مفهومی متفاوت، مطرح بوده است (سعیدی، ۱۳۷۷: ۱۴۶). تجمیع تیپ روستاها درصدد تغییر شکل سکونت روستائیان از حالت پراکنده به نیمه پراکنده در روستاهای جلگه‌ای گیلان است و می‌توان آن را نوعی برنامه‌ریزی توسعه کالبدی سکونتگاه‌های روستایی دانست که به عنوان بخشی از فرآیند توسعه روستایی (مولائی هاشجین، ۱۳۸۱: ۵۳)، هدف آن هدایت کالبد محیط روستا در جهت مطلوب و حاصل آن تخصیص بهینه فضا به فعالیت‌های مختلف است (آسایش، ۱۳۸۴: ۵).

به عبارت دیگر تجمیع تیپ روستاها، نوعی برنامه‌ریزی به منظور هدایت و مشارکت روستائیان در نحوه ساخت مساکن و شکل استقرار آنها در سطح روستاهای جلگه‌ای گیلان است. در واقع راهبرد مورد نظر در صدد تخریب و یا ساخت مجدد مساکن روستایی نیست، بلکه با حفظ ساخت و سازهای فعلی و در راستای کاهش مسائل و مشکلات عدیده آنها و دستیابی به توسعه پایدار روستایی، برای ساخت و سازهای آتی در روستاهای این محدوده برنامه‌ریزی می‌کند. غالب سکونتگاه‌های روستایی بخش جلگه‌ای گیلان پراکنده است. مهمترین عوامل مؤثر در نحوه شکل‌پذیری و پراکندگی مکانی این تیپ از سکونتگاه‌ها عبارتند از:

- وجود شرایط مناسب محیطی، به ویژه وجود منابع کافی آب و سهولت دسترسی به آن.
 - رواج بهره‌برداری خصوصی و خانوادگی از منابع آب و خاک.
 - رواج و رونق دامداری و دامپروری در کنار زراعت (بنیادمسکن انقلاب اسلامی، ۱۳۷۵: ۲۰).
 - وجود امنیت نسبی سیاسی، اجتماعی و اقتصادی (سعیدی، ۱۳۷۷: ۵۶).
 - دسترسی به شبکه ارتباطات منطقه‌ای (آسایش، ۱۳۸۴: ۷۵).
- جلگه گیلان با اشغال ۳۵/۸ درصد از فضای استان، حدود ۵۳ درصد از کل روستاهای آن را در بر گرفته (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان گیلان، ۱۳۸۱) که به لحاظ برخورداری از تیپ پراکنده، با مسائل و مشکلات زیادی مواجه‌اند: مشکلات خدمات رسانی و هزینه‌های بالای آن، تخریب و کاهش سطح اراضی حاصلخیز کشاورزی و تبدیل آنها به کاربری مسکونی و سایر کاربری‌ها، عدم بهره‌برداری بهینه از فضای روستا، پایین بودن سطح درآمد روستائیان و... از نمونه‌های بارز این مشکلات است. بنابر این اصلاح بافت کالبدی سکونتگاه‌های روستایی جلگه گیلان، به منظور کاهش مسائل و مشکلات فوق و ایجاد بستری مناسب برای پیدایش الگوی جدید زیست در این بخش امری ضروری به نظر می‌رسد. از این رو می‌بایست سازمان فضایی مطلوبی برای استقرار

سکونتگاه‌های روستایی این نواحی پدید آید تا شرایط برای بهره‌برداری بهینه از منابع و امکانات محیطی فراهم شود و روند توسعه اقتصادی-اجتماعی آنها تسریع گردد. در این پژوهش ابتدا با طرح مسئله و تشریح مفهوم و ابعاد این برنامه، به ادبیات موضوع پرداخته شده و با بیان ویژگی‌های جغرافیایی و جمعیتی محدوده مورد مطالعه، امکان تجمیع تیپ روستاهای جلگه‌ای گیلان را از دیدگاه روستائیان این محدوده به منظور دستیابی به توسعه پایدار روستایی مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار داده است و در پایان فرضیه‌های این پژوهش آزمون و پس از نتیجه‌گیری راهکارهای پیشنهادی ارائه شده است.

۲. طرح مسئله

توجه به عرصه‌های روستایی کشور و تأمین خدمات و تسهیلات کافی به منظور فعال سازی واحدهای روستایی، چه به دلیل ضرورت گسترش فعالیت‌ها و به ویژه فعالیت‌های بخش اول و چه به دلیل سازماندهی صحیح امکان تثبیت جمعیت در عرصه‌های مختلف و نیز به دلیل سازماندهی بهینه فضای روستا و در نهایت توسعه پایدار روستایی، امری اجتناب ناپذیر است (آسایش و حق‌زاد، ۱۳۸۵: ۳۳۳).

الگوی اصلی سکونتگاه‌های روستایی در جهان، شامل سکونتگاه‌های روستایی با تیپ متمرکز یا مجتمع و پراکنده یا متفرق است، که پیدایش آنها به عوامل متعددی از جمله: شرایط محیط طبیعی، فرهنگ، سازمان اجتماعی، اثرات سیاسی و فعالیت‌های اقتصادی بستگی دارد (Norton, 2007: 444)، که وجود شرایط مناسب محیط طبیعی و انسانی از مهمترین عوامل مؤثر در نحوه شکل‌پذیری و پراکندگی مکانی این تیپ از سکونتگاه‌ها به شمار می‌روند. یکی از مسائل و مشکلات سکونتگاه‌های روستایی بخش جلگه‌ای گیلان، نابسامانی بافت کالبدی آنها است که ضرورت برنامه‌ریزی و ساماندهی در این سکونتگاه‌ها را ایجاب می‌کند. نابسامانی بافت کالبدی سکونتگاه‌های روستایی بخش جلگه‌ای گیلان که با الزامات توسعه و تحول در شرایط کنونی سازگار نیست، باعث شده تا ارائه خدمات و امکانات به آنها مشکل و لذا هزینه‌های خدمات رسانی به چندین برابر افزایش یابد، اراضی مستعد و حاصلخیز کشاورزی در معرض تخریب و نابودی قرار گیرد، مساحت قابل توجه‌ای از اراضی حاصلخیز به محوطه‌های مسکونی اختصاص می‌یابد و در مجموع به صورت بهینه از فضای روستا استفاده نشود.

اصلاح بافت کالبدی سکونتگاه‌های روستایی بخش جلگه‌ای گیلان، به منظور کاهش مسائل و مشکلات خدمات‌رسانی و هزینه‌های آنها، جلوگیری از روند تخریب اراضی حاصلخیز کشاورزی و ضرورت حفظ کاربری آنها، استفاده مطلوب از فضای روستا و در نهایت تعدیل سرانه مسکونی و اختصاص مازاد آن به فعالیت‌های کشاورزی و یا سایر کاربری‌های مورد نیاز، بستری مناسب را برای پیدایش الگوی جدید زیست در جلگه

گیلان فراهم می‌آورد. از این رو می‌بایست سازمان فضایی مطلوبی برای استقرار مسکن این نواحی پدید آید تا شرایط برای بهره‌برداری بهینه از منابع و امکانات محیطی فراهم شود و روند توسعه اقتصادی- اجتماعی آنها تسریع گردد. لذا به نظر می‌رسد تجمیع تیپ روستاها در جلگه گیلان به مفهوم هدایت و تغییر شیوه سکونت از حالت پراکنده به نیمه پراکنده در قالب برنامه‌ریزی توسعه کالبدی سکونتگاه‌های روستایی می‌تواند به عنوان راهبردی در جهت کاهش مسائل و مشکلات فوق و دستیابی به توسعه پایدار روستایی ارائه شود. این پژوهش به دنبال بررسی امکان تجمیع تیپ روستاهای جلگه‌ای گیلان به منظور توسعه پایدار در قالب برنامه‌ریزی کالبدی سکونتگاه‌های روستایی است که به عنوان بخشی از فرآیند توسعه روستایی هدف آن هدایت کالبد محیط روستا در جهت مطلوب و حاصل آن تخصیص بهینه فضا به فعالیت‌های مختلف می‌باشد. بر این اساس سؤال اصلی این تحقیق عبارت است از:

تجمیع تیپ روستاهای جلگه‌ای گیلان به منظور دستیابی به توسعه پایدار روستایی تا چه حد امکان‌پذیر است؟

با توجه به سؤال اصلی و به منظور دستیابی به اهداف تحقیق حاضر، فرضیه‌های این تحقیق عبارتند از:

- تجمیع تیپ روستاهای جلگه‌ای گیلان به منظور دستیابی به توسعه پایدار روستایی، امکان پذیر است.

- تجمیع تیپ روستاها در کاهش مسائل، مشکلات و هزینه‌های خدمات رسانی و تسریع در روند ارائه خدمات به روستائیان نقش دارد.

- تجمیع تیپ روستا با هدف تغییر شکل سکونت و بهره‌برداری بهینه از فضای روستاهای جلگه‌ای گیلان، زمینه توسعه پایدار آنها را در دراز مدت فراهم می‌آورد.

۳. پیشینه تحقیق

بررسی‌های صورت گرفته در زمینه برنامه‌ریزی توسعه کالبدی سکونتگاه‌های روستایی در سطوح مختلف بین‌المللی، ملی، منطقه‌ای و ناحیه‌ای نشان می‌دهد که با توجه با جدید بودن موضوع، مطالعات چندانی در این زمینه صورت نگرفته است.

رضوانی (۱۳۷۵)، در مقاله‌ای با عنوان سیاست‌ها و خط‌مشی برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های روستایی، تجربه کشور انگلیس را مورد بررسی قرار داده است. برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های روستایی در این کشور طی سال‌های ۱۹۴۵ تا ۱۹۸۰ در قالب طرح‌های توسعه و با ماهیت تمرکزگرا صورت گرفته که متمرکز نمودن توسعه مسکن برای جلوگیری از توسعه پراکنده و نامناسب، اصلاح الگوی سکونتگاه‌ها و کاهش سکونتگاه‌های پراکنده، کمک به افزایش تولید کشاورزی، کاهش هزینه‌های خدمات‌رسانی، حفظ تعداد جمعیت

در روستاها و متوقف کردن مهاجرت آنها به شهرها و بهبود کیفیت زندگی روستایی، مواردی از آن بوده است.

باوقار (۱۳۷۵) در پژوهشی با عنوان علل ایجاد روستاهای پراکنده در جنگل‌های گیلان و چگونگی تجمع آنها، اظهار می‌دارد که روستاهای استان گیلان و به ویژه روستاهای جلگه‌ای گیلان، نه فقط پراکنده و گسترده بوده بلکه در داخل هر روستا فرهنگ جدا زیستن و دور بودن خانوارها از هم نیز به شدت حکم فرما می‌باشد. این پدیده از یک طرف سطوح قابل توجهی از اراضی حاصلخیز جلگه‌های گیلان را به عنوان فضای مسکونی پراکنده، اشغال و از استفاده مطلوب خارج نموده و از طرفی دیگر هزینه‌های خدمات‌رسانی و عمرانی روستاها را به چندین برابر افزایش داده و در مواردی انجام و ارائه خدمات را مشکل و غیر ممکن ساخته است.

رضوانی (۱۳۸۳) در کتاب خود، با عنوان مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی توسعه روستایی در ایران، یکی از ضرورت‌های برنامه‌ریزی توسعه روستایی در ایران را، نابسامانی نظام استقرار مسکن در محیط‌های روستایی می‌داند که با الزامات توسعه و تحول در شرایط کنونی سازگار نیست. تکامل فناوری، کاربرد ماشین آلات و... موجب تغییراتی وسیع در بهره‌برداری از منابع آب و خاک شده و بستری مناسب برای پیدایش الگوهای جدید زیست و استقرار اجتماعی در محیط روستایی فراهم کرده است که در نهایت می‌تواند با بهره‌برداری بهینه از منابع و امکانات، شرایط دستیابی به توسعه پایدار روستایی را تسریع نماید.

مولائی هسجین (۱۳۸۴) در تهیه سند توسعه شهرستان‌های رشت و ماسال، با توجه به تنگناها و محدودیت‌های موجود در سر راه توسعه این شهرستان‌ها که مشکلات خدمات‌رسانی به علت پراکنده بودن سکونتگاه‌های روستایی و نیز تغییر کاربری اراضی کشاورزی به سایر کاربری‌ها و استفاده غیر اصولی از آنها نمونه‌های بارز آن می‌باشد، تجمع تپ سکونتگاه‌های روستایی به منظور جلوگیری از تخریب اراضی کشاورزی و کاهش هزینه‌های خدمات رسانی به آنها و آلودگی زیست محیطی را به عنوان یکی از راهبردهای بلند مدت توسعه این شهرستان‌ها پیشنهاد می‌کند.

ضیاء (۱۳۸۶) طی مطالعات خود در قالب پایان نامه کارشناسی ارشد با عنوان بررسی تطبیقی فضایی - کالبدی روستاهای جلگه‌ای و کوهستانی با تأکید بر امکان‌سنجی تجمع تپ روستاها که به صورت موردی در بخش پره‌سر شهرستان رضوان‌شهر انجام شده، بیان می‌کند که تجمع تپ روستاها در محدوده جلگه‌ای بخش پره‌سر به لحاظ رضایت روستاییان از محل سکونت و به جهت برخورداری از امکانات و فعالیت اقتصادی خانوارها امکان‌پذیر نمی‌باشد. بنابر این مشاهده می‌شود که با توجه به جدید بودن موضوع تاکنون مطالعه‌ای که به طور مستقیم در راستای این پژوهش باشد، صورت نگرفته است.

۴. روش شناسی تحقیق

امکان‌سنجی تجمیع تیپ روستاهای جلگه‌ای به منظور توسعه پایدار در گیلان، که مطالعه‌ای پهنانگر^۱ است، از نظرهدف کاربردی و مبنای روش آن توصیفی-تحلیلی می‌باشد. جامعه آماری شامل کلیه روستاهای جلگه‌ای گیلان است که با توجه به تعدد روستاها، با استفاده از روش نمونه‌گیری طبقه‌بندی - تصادفی^۲، ۱۰ درصد روستاهای دارای طرح هادی هر ناحیه و بین ۱۰ تا ۵۰ درصد خانوار روستاهای نمونه هر ناحیه، جهت بررسی انتخاب شده است. به منظور شناسایی ماهیت و ابعاد موضوع تحقیق، اطلاعات مورد نیاز از طریق روش‌های اسنادی (کتابخانه‌ای) و میدانی بدست آمده است. بدین ترتیب که در بخش مطالعات اسنادی، ابتدا به بررسی سوابق و پیشینه موضوع مورد مطالعه و تبیین چهارچوب نظری- مفهومی تحقیق پرداخته شده و همچنین با بررسی اطلاعات مربوط به ویژگی‌های جغرافیایی جلگه گیلان، امکانات و قابلیت‌های این محدوده به منظور تجمیع تیپ روستاها مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفته است. در بخش مطالعات پیمایشی و میدانی نیز از اطلاعات حاصل از مصاحبه و تکمیل پرسش‌نامه خانوارهای روستایی از سه ناحیه جلگه‌ای: شرق، مرکزی و غرب استفاده شده است.

پس از جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز، استخراج و طبقه‌بندی اطلاعات مربوط به پرسش‌نامه‌های روستا و خانوار روستایی از نواحی مورد مطالعه در قالب جداول، نمودارها و نقشه صورت گرفته است. در نهایت به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات و آزمون فرضیه‌ها از آماره‌های " χ^2 و t "، برای عملیات آماری و داده پردازی از نرم‌افز SPSS (ر.ک به مهدوی و طاهر خانی: ۱۳۸۵)، تهیه و ترسیم نمودارها و جداول از نرم افزار Excel و برای تهیه نقشه، از نرم افزار Arc GIS استفاده شده است.

۵. محدوده مورد مطالعه

محدوده مورد مطالعه در این پژوهش، بخش جلگه‌ای استان گیلان است. این محدوده در برگیرنده زمین‌های همواری است که از خط ساحلی دریای خزر شروع و تا ارتفاع ۱۰۰ متری از سطح دریا را شامل می‌شود و با ۵۰۲۷ کیلومتر مربع مساحت، ۳۵/۸ درصد از مساحت استان گیلان را در بر می‌گیرد. این محدوده از نظر موقعیت جغرافیایی، بین ۳۶ درجه و ۵۶ دقیقه و ۵۰ ثانیه تا ۳۸ درجه و ۲۷ دقیقه و ۱۲ ثانیه عرض شمالی و ۴۸ درجه و ۴۴ دقیقه و ۰۶ ثانیه تا ۵۰ درجه و ۳۶ دقیقه و ۴۳ ثانیه طول شرقی از نصف النهارگرینویچ قرار دارد (سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، ۱۳۷۲).

1. Extensive Research

2. Stratified Random Sampling

جلگه گیلان براساس سازمان فضایی به سه ناحیهٔ جلگه‌ای: شرق، مرکزی و غرب تقسیم شده است (مهدوی و همکاران، ۱۳۸۵: ۲۲). جلگهٔ گیلان در سال ۱۳۸۵ دارای ۱۵۱۸ آبادی، ۲۴۳۳۸۷ خانوار، ۸۸۷۱۵۳ نفر جمعیت و بعد خانواری معادل ۳/۶ نفر بوده است.

جدول ۱. جایگاه محدودهٔ مورد مطالعه در تقسیمات اداری - سیاسی استان گیلان (۱۳۸۵)

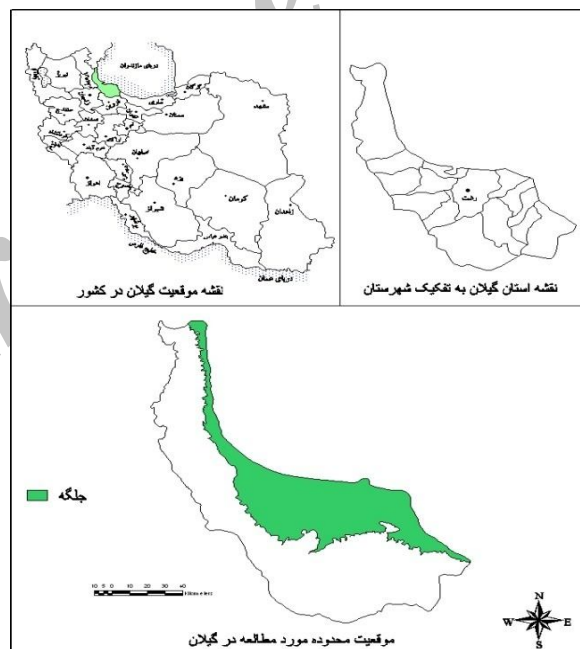
شرح	مساحت		دهستان		آبادی		خانوار روستایی		جمعیت روستایی	
	درصد	(km ²)	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
استان گیلان	۱۰۰	۱۴۴۰۲/۳	۱۰۹	۱۰۰	۲۸۸۸	۱۰۰	۳۰۲۵۱۶	۱۰۰	۱۱۰۹۰۲۴	۱۰۰
جلگهٔ گیلان	۳۵/۸	۵۰۲۷	۹۴	۸۶/۲	۱۵۱۸	۵۲/۶	۲۴۳۳۸۷	۸۰/۵	۸۸۷۱۵۳	۸۰

منبع: معاونت برنامه‌ریزی استانداری گیلان، ۱۳۸۶، سالنامه آماری و معاونت برنامه‌ریزی استانداری گیلان، ۱۳۸۶

جدول ۲. مشخصات نواحی روستایی بخش جلگه‌ای گیلان بر اساس سازمان فضایی (۱۳۸۵)

شرح	مساحت		دهستان		تعداد		خانوار		جمعیت	
	درصد	(km ²)	تعداد	درصد	آبادی	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
جلگهٔ گیلان	۱۰۰	۵۰۲۷	۹۴	۱۰۰	۱۴۹۳	۱۰۰	۲۴۳۳۸۷	۱۰۰	۸۸۷۱۵۳	۱۰۰
جلگهٔ شرق	۲۱/۹	۱۱۰۰/۹	۳۵	۳۷/۲	۶۲۵	۴۱/۹	۸۰۳۸۸	۳۳	۲۷۲۶۷۴	۳۰/۹
جلگهٔ مرکزی	۴۴/۷	۲۲۴۷/۱	۳۹	۴۱/۵	۶۱۹	۴۱/۴	۱۲۲۴۷۴	۵۰/۳	۴۴۴۸۰۷	۵۰/۱
جلگهٔ غرب	۳۳/۴	۱۶۷۹	۲۰	۲۱/۳	۲۴۹	۱۶/۷	۴۰۵۲۵	۱۶/۷	۱۶۸۷۰۹	۱۹

منبع: معاونت برنامه‌ریزی استانداری گیلان، ۱۳۸۶ و فرهنگ آبادی‌های استان گیلان، ۱۳۸۵

شکل ۱. جایگاه محدودهٔ مورد مطالعه در تقسیمات سیاسی استان گیلان

۵. یافته‌ها

به منظور دستیابی به نتایج بهتر در زمینه موضوع مورد مطالعه، از پرسش‌نامه خانوار روستایی استفاده و نسبت به تهیه و تکمیل آن اقدام شده است. تعداد پرسش‌نامه خانوار روستایی که تهیه و در سطح روستاهای نمونه (۸۴ روستا) تکمیل گردیده، ۲۳۲۶ پرسش‌نامه می‌باشد. از مجموع پرسش‌نامه‌ها، تعداد ۷۸۹ پرسش‌نامه با ۳۳/۹ درصد به ناحیه جلگه‌ای شرق، ۱۰۹۴ پرسش‌نامه با ۴۷ درصد به ناحیه جلگه‌ای مرکزی و ۴۴۳ پرسش‌نامه با ۱۹/۱ درصد به ناحیه جلگه‌ای غرب گیلان اختصاص داشته است.

جدول ۳. توزیع پرسش‌نامه خانوار روستایی در بخش جلگه‌ای گیلان به تفکیک نواحی (۱۳۸۸)

شرح	تعداد خانوار	درصد	جمعیت (نفر)	درصد	تعداد پرسش‌نامه	درصد
جلگه گیلان	۲۲۵۵۵	۱۰۰	۸۱۹۵۹	۱۰۰	۲۳۲۶	۱۰۰
ناحیه جلگه‌ای شرق	۷۵۸۹	۳۳/۷	۲۵۶۷۵	۳۱/۳	۷۸۹	۳۳/۹
ناحیه جلگه‌ای مرکزی	۱۰۶۹۲	۴۷/۴	۳۹۱۰۶	۴۷/۷	۱۰۹۴	۴۷
ناحیه جلگه‌ای غرب	۴۲۷۴	۱۸/۹	۱۷۱۷۸	۲۱	۴۴۳	۱۹/۱

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵، نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن استان گیلان و مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۸۸

۵-۱. میزان اطلاع از تجمیع تیپ روستاها

بررسی‌های مربوط به میزان اطلاع و آگاهی روستائیان بخش جلگه‌ای گیلان از تجمیع تیپ روستاها نشان می‌دهد که میزان اطلاع ۱۶/۲ درصد روستائیان از تجمیع تیپ روستاها زیاد، ۴۹/۳ درصد کم و ۳۴/۵ درصد روستائیان نیز اطلاعی ندارند. بررسی شاخص اطلاع و آگاهی روستائیان جلگه‌ای از تجمیع تیپ روستا حاکی از آن است که ۶۵/۵ درصد از روستائیان این ناحیه از تجمیع تیپ روستا اطلاع دارند که سطح اطلاع اکثر آنها متوسط به پایین است.

جدول ۴. میزان اطلاع روستائیان از تجمیع تیپ روستاها

شرح	زیاد		کم		عدم اطلاع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
جلگه گیلان	۳۷۶	۱۶/۲	۱۱۴۸	۴۹/۳	۸۰۲	۳۴/۵
ناحیه جلگه‌ای شرق	۷۷	۹/۸	۴۴۷	۵۶/۶	۲۶۵	۳۳/۶
ناحیه جلگه‌ای مرکزی	۱۸۲	۱۶/۶	۴۷۷	۴۳/۶	۴۳۵	۳۹/۸
ناحیه جلگه‌ای غرب	۱۱۷	۲۶/۴	۲۲۴	۵۰/۶	۱۰۲	۲۳

منبع: مطالعات میدانی، ۱۳۸۸

۵-۲. مساحت زیاد کاربری مسکونی و تخریب اراضی کشاورزی

اختصاص مساحت زیاد به کاربری مسکونی نقش قابل توجهی در تخریب و کاهش سطح اراضی کشاورزی روستاهای بخش جلگه‌ای گیلان داشته است. نتایج بررسی‌های صورت گرفته در این زمینه نشان می‌دهد که ۶۵/۳ درصد از مجموع پاسخ‌گویان موافق این موضوع بوده‌اند و ۳۴/۷ درصد نیز آن را رد کرده و مخالف آن بوده‌اند. بررسی این موضوع به تفکیک نواحی جلگه‌ای نیز حاکی از آن است که، بیشترین و کمترین میزان موافقت در این زمینه با ۷۷ و ۶۰/۸ درصد به ترتیب به نواحی جلگه‌ای غرب و مرکزی اختصاص دارد.

جدول ۵. اختصاص مساحت زیاد به کاربری مسکونی و تخریب اراضی کشاورزی

خیر		بلی		شرح
درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۳۴/۷	۸۰۶	۶۵/۳	۱۵۲۰	جلگه گیلان
۳۴/۹	۲۷۵	۶۵/۱	۵۱۴	ناحیه جلگه‌ای شرق
۳۹/۲	۴۲۹	۶۰/۸	۶۶۵	ناحیه جلگه‌ای مرکزی
۲۳	۱۰۲	۷۷	۳۴۱	ناحیه جلگه‌ای غرب

منبع: مطالعات میدانی، ۱۳۸۸

شکل ۳. اختصاص مساحت زیاد به کاربری مسکونی در روستاهای جلگه‌ای

شکل ۴. نمایی از تخریب اراضی کشاورزی و تبدیل آن به واحدهای مسکونی

۵-۳. تمایل روستائیان در اختصاص اراضی با کاربری مسکونی به کشاورزی

مطالعات مربوط به تمایل اختصاص اراضی با کاربری مسکونی به کشاورزی در بین روستائیان بخش جلگه‌ای گیلان نشان می‌دهد که از مجموع پاسخ‌گویان، ۶۹ درصد موافق و ۳۱ درصد مخالف این کار بوده‌اند. بر اساس این مطالعات تمایل روستائیان

بخش جلگه‌ای شرق گیلان در اختصاص اراضی با کاربری مسکونی به کشاورزی با ۷۵/۵ درصد بیش از دو ناحیه جلگه‌ای مرکزی با ۶۴/۶ و غرب با ۶۸/۱ درصد بوده است.

جدول ۶. تمایل روستائیان در اختصاص اراضی با کاربری مسکونی به کشاورزی

شرح	بلی		خیر	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد
جلگه گیلان	۱۶۰۵	۶۹	۷۲۱	۳۱
ناحیه جلگه‌ای شرق	۵۹۶	۷۵/۵	۱۹۳	۲۴/۵
ناحیه جلگه‌ای مرکزی	۷۰۷	۶۴/۶	۳۸۷	۳۵/۴
ناحیه جلگه‌ای غرب	۳۰۲	۶۸/۱	۱۴۱	۳۱/۹

منبع: مطالعات میدانی، ۱۳۸۸

۵-۴. تمایل روستائیان به ساخت‌وساز واحدهای مسکونی دو یا سه طبقه

بر اساس بررسی‌های صورت گرفته در زمینه تمایل روستائیان بخش جلگه‌ای گیلان به ساخت و ساز واحدهای مسکونی به صورت واحدهای مسکونی دو یا سه طبقه، ۶۲/۱ درصد موافق و ۳۷/۹ درصد نیز مخالف بوده‌اند. بررسی این شاخص در بین نواحی جلگه‌ای نشان می‌دهد که، بیشترین میزان تمایل با ۷۲/۵ درصد به ناحیه جلگه‌ای غرب و کمترین آن با ۵۴/۲ درصد به ناحیه جلگه‌ای مرکزی اختصاص داشته است.

طبق همین بررسی‌ها، استفاده مناسب از محیط روستا، کاهش تخریب اراضی حاصلخیز کشاورزی و گسترش روابط اجتماعی از مهمترین دلایل تمایل روستائیان به ساخت و ساز واحدهای مسکونی به صورت دو یا سه طبقه بوده است.

جدول ۷. تمایل روستائیان به ساخت و ساز واحدهای مسکونی دو یا سه طبقه

شرح	بلی		خیر	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد
جلگه گیلان	۱۴۴۴	۶۲/۱	۸۸۲	۳۷/۹
ناحیه جلگه‌ای شرق	۵۲۸	۶۶/۹	۲۶۱	۳۳/۱
ناحیه جلگه‌ای مرکز	۵۹۳	۵۴/۲	۵۰۱	۴۵/۸
ناحیه جلگه‌ای غرب	۳۲۱	۷۲/۵	۱۲۲	۲۷/۵

منبع: مطالعات میدانی، ۱۳۸۸

۵-۵. نتایج و اثرات احتمالی تجمع تیپ روستاها

براساس مطالعات صورت گرفته درزمینه نتایج و اثرات احتمالی تجمع تیپ روستاهای جلگه‌ای گیلان، ۲۶/۴ درصد جلوگیری از تخریب و کاهش سطح اراضی کشاورزی، ۲۷/۳ درصد افزایش درآمد روستائیان، ۱۸/۹ درصد جلوگیری از مهاجرت روستائیان و ۲۷/۴ درصد استفاده مناسب از فضای روستا را از نتایج و اثرات احتمالی آن بیان کرده‌اند. مقایسه نتایج این شاخص در نواحی سه گانه جلگه‌ای نشان می‌دهد که روستائیان نواحی جلگه‌ای شرق و مرکزی نسبت به ناحیه جلگه‌ای غرب دیدگاه نسبتاً مشابهی در این زمینه دارند.

جدول ۸. نتایج و اثرات احتمالی تجمع تیپ روستاها

استفاده مناسب از فضای روستا		جلوگیری از مهاجرت روستائیان		افزایش درآمد روستائیان		جلوگیری از تخریب اراضی کشاورزی		شرح
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۲۷/۴	۶۳۷	۱۸/۹	۴۳۹	۲۷/۳	۶۳۶	۲۶/۴	۶۱۴	جلگه گیلان
۲۵/۹	۲۰۵	۲۲/۱	۱۷۴	۳۱/۱	۲۴۵	۲۰/۹	۱۶۵	ناحیه جلگه‌ای شرق
۲۹/۲	۳۲۰	۲۱/۱	۲۳۱	۲۶	۲۸۴	۲۳/۷	۲۵۹	ناحیه جلگه‌ای مرکزی
۲۵/۳	۱۱۲	۷/۷	۳۴	۲۴/۲	۱۰۷	۴۲/۹	۱۹۰	ناحیه جلگه‌ای غرب

منبع: مطالعات میدانی، ۱۳۸۸

۵-۶. موافقت روستائیان با تجمع تیپ روستاها

میزان موافقت روستائیان بخش جلگه‌ای گیلان با تجمع تیپ روستا، در سطح تقریباً مطلوبی بوده به طوری که، ۴۰/۷ درصد روستائیان موافق و ۴۶/۳ درصد نیز تا حدودی موافق تجمع تیپ روستا بوده‌اند. ۱۳ درصد پاسخ‌گویان نیز مخالف تجمع تیپ روستاها بوده‌اند. مقایسه این شاخص در بین نواحی جلگه‌ای گیلان حاکی از آن است که بیشترین و کمترین میزان موافقت به ترتیب با ۵۴/۹ و ۳۶/۶ درصد به نواحی جلگه‌ای غرب و شرق گیلان اختصاص دارد.

جدول ۹. میزان موافقت روستائیان با تجمع تیپ روستاها

موافق نیستم		تاحدودی موافق		موافق		شرح
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۱۳	۳۰۲	۴۶/۳	۱۰۷۷	۴۰/۷	۹۴۷	جلگه گیلان
۱۴/۵	۱۸۴	۴۸/۹	۳۸۶	۳۶/۶	۲۸۹	ناحیه جلگه‌ای شرق
۱۲/۷	۱۳۹	۴۹/۴	۵۴۰	۳۷/۹	۴۱۵	ناحیه جلگه‌ای مرکزی
۱۱	۴۹	۳۴/۱	۱۵۱	۵۴/۹	۲۴۳	ناحیه جلگه‌ای غرب

منبع: مطالعات میدانی، ۱۳۸۸ www.SID.ir

۵-۷. معایب تیپ پراکنده روستاهای جلگه‌ای

معایب و نقاط ضعف تیپ پراکنده روستاهای بخش جلگه‌ای گیلان شامل: تخریب اراضی کشاورزی، اشغال مقدار زیادی از اراضی روستا، مشکلات خدمات رسانی و امنیت تعیین شده است. بر این اساس از مجموع پاسخگویان، ۱۵ درصد تخریب اراضی کشاورزی، ۲۲/۲ درصد اشغال مقدار زیادی از اراضی روستا، ۵۳ درصد مشکلات خدمات رسانی و ۹/۸ درصد گزینه سایر (امنیت و...) را ذکر نموده‌اند که در این میان، مشکلات خدمات رسانی با ۵۳ درصد به عنوان مهمترین عیب از سوی روستائیان جلگه‌ای گیلان عنوان شده است.

جدول ۱۰. معایب تیپ پراکنده روستاهای بخش جلگه‌ای گیلان

شرح	تخریب اراضی کشاورزی		اشغال زیادی از اراضی روستا		مشکلات خدمات رسانی		سایر (امنیت، تردد بین محل کار و زندگی و...)	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
جلگه گیلان	۳۴۹	۱۵	۵۱۸	۲۲/۲	۱۲۳۲	۵۳	۲۲۷	۹/۸
ناحیه جلگه‌ای شرق	۸۷	۱۱	۱۸۸	۲۳/۸	۴۲۶	۵۴	۸۸	۱۱/۲
ناحیه جلگه‌ای مرکزی	۱۴۳	۱۳/۱	۲۳۰	۲۱	۵۸۲	۵۳/۲	۱۳۹	۱۲/۷
ناحیه جلگه‌ای غرب	۱۱۹	۲۶/۹	۱۰۰	۲۲/۶	۲۲۴	۵۰/۵	-	-

منبع: مطالعات میدانی، ۱۳۸۸

۵-۸. مساحت مطلوب کاربری مسکونی

مساحت مطلوب کاربری مسکونی از دیدگاه روستائیان متفاوت بوده است به طوری که مساحت مطلوب کاربری مسکونی (عرصه و عیان) از دیدگاه اکثر روستائیان بخش جلگه‌ای گیلان با ۳۴/۳ درصد، ۲۰۰ تا ۴۰۰ متر مربع بیان شده است. بررسی این شاخص در بین نواحی جلگه‌ای نیز نشان می‌دهد که ۳۷/۱ و ۳۴/۴ درصد روستائیان نواحی جلگه‌ای شرق و مرکزی، ۲۰۰ تا ۴۰۰ متر مربع و ۳۳/۴ درصد روستائیان ناحیه جلگه‌ای غرب ۸۰۰ متر مربع و بیشتر را مساحت مطلوب برای کاربری مسکونی دانسته‌اند.

جدول ۱۱. مساحت مطلوب کاربری مسکونی از دیدگاه روستائیان (متر مربع)

شرح	۱۰۰-۲۰۰		۲۰۰-۴۰۰		۴۰۰-۶۰۰		۶۰۰-۸۰۰		۸۰۰+	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
جلگه گیلان	۲۵۸	۱۲/۳	۷۸۹	۳۴/۳	۵۳۶	۲۳	۲۵۹	۱۱/۱	۴۴۸	۱۹/۳
ناحیه جلگه‌ای شرق	۱۱۷	۱۴/۸	۲۹۳	۳۷/۱	۱۸۸	۲۳/۸	۷۴	۹/۴	۱۱۷	۱۴/۸
ناحیه جلگه‌ای مرکزی	۱۳۴	۱۲/۲	۳۷۶	۳۴/۴	۲۹۶	۲۷/۱	۱۰۵	۹/۶	۱۸۳	۱۶/۷
ناحیه جلگه‌ای غرب	۳۴	۷/۷	۱۲۹	۲۹/۱	۵۲	۱۱/۷	۸۰	۱۸/۱	۱۴۸	۳۳/۴

منبع: مطالعات میدانی، ۱۳۸۸

۵-۹. استقبال روستائیان از اجرای تجمیع تیپ روستاها

بررسی‌های صورت گرفته در زمینه استقبال روستائیان از اجرای تجمیع در روستاهای بخش جلگه‌ای گیلان نشان می‌دهد که ۷۳/۹ درصد موافق و ۲۶/۱ درصد روستائیان مخالف اجرای طرح مذکور می‌باشند. بر اساس همین بررسی‌ها میزان استقبال و موافقت روستائیان از اجرای طرح تجمیع تیپ روستاها در ناحیه جلگه‌ای شرق گیلان با ۷۵/۹ درصد بیشتر از دو ناحیه دیگر جلگه‌ای بوده است.

جدول ۱۲. استقبال روستائیان از تجمیع تیپ روستاها

شرح		بلی		خیر	
		تعداد	درصد	تعداد	درصد
جلگه گیلان		۱۷۱۸	۷۳/۹	۶۰۸	۲۶/۱
ناحیه جلگه‌ای شرق		۵۹۹	۷۵/۹	۱۹۰	۲۴/۱
ناحیه جلگه‌ای مرکزی		۷۹۳	۷۲/۵	۲۰۵	۲۷/۵
ناحیه جلگه‌ای غرب		۳۲۶	۷۳/۶	۱۱۷	۲۶/۴

منبع: مطالعات میدانی، ۱۳۸۸

۵-۱۰. اثرات منفی پراکندگی مساکن روستایی

در بررسی این که پراکندگی مساکن روستایی در بخش جلگه‌ای گیلان تا چه میزان باعث عدم استفاده مطلوب از فضاهای خالی داخل بافت دایر روستا شده است، اظهار نظر ۴۵/۸ درصد از پاسخ‌گویان زیاد و ۴۰/۴ درصد کم بوده است. همچنین اظهار نظر ۱۳/۸ درصد از پاسخ‌گویان نیز نشان می‌دهد که پراکندگی مساکن در روستاهای بخش جلگه‌ای گیلان تأثیر و نقشی در عدم استفاده مطلوب از فضاهای خالی داخل بافت روستا نداشته است.

جدول ۱۳. تأثیر پراکندگی مساکن روستایی در عدم استفاده مطلوب از فضاهای خالی داخل بافت روستا

شرح		زیاد		کم		تأثیری نداشته	
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
جلگه گیلان		۱۰۶۶	۴۵/۸	۹۳۹	۴۰/۴	۳۲۱	۱۳/۸
ناحیه جلگه‌ای شرق		۳۱۸	۴۰/۳	۳۷۰	۴۶/۹	۱۰۱	۱۲/۸
ناحیه جلگه‌ای مرکزی		۵۱۹	۴۷/۵	۴۱۳	۳۷/۷	۱۶۲	۱۴/۸
ناحیه جلگه‌ای غرب		۲۲۹	۵۱/۷	۱۵۶	۳۵/۲	۵۸	۱۳/۱

منبع: مطالعات میدانی، ۱۳۸۸

شکل ۵. نمایی از عدم استفاده مطلوب از فضاهای خالی داخل بافت دایر روستا

۵-۱۱. اثرات تجمیع تیپ روستاها

دیدگاه روستائیان بخش جلگه‌ای گیلان در مورد این که آیا تجمیع تیپ روستاها می‌تواند زمینه‌های کاهش مسائل و مشکلات روستاهای این محدوده و در نهایت پایداری آنها را در دراز مدت فراهم آورد یا خیر، حاکی از آن است که، ۸۲/۲ درصد از پاسخ‌گویان موافق و تأیید کرده‌اند که تجمیع تیپ روستا می‌تواند زمینه‌های کاهش مسائل و مشکلات روستاهای بخش جلگه‌ای و پایداری آنها را در درازمدت فراهم آورد، و ۱۷/۸ درصد از آنها نیز نظری مخالف این موضوع داشته‌اند.

جدول ۱۴. تجمیع تیپ روستا و کاهش مسائل و مشکلات روستاهای جلگه‌ای

خیر		بلی		شرح
		تعداد	درصد	
۱۷/۸	۴۱۳	۸۲/۲	۱۹۱۳	جلگه گیلان
۲۴/۵	۱۹۳	۷۵/۵	۵۹۶	ناحیه جلگه‌ای شرق
۱۳	۱۴۲	۸۷	۹۵۲	ناحیه جلگه‌ای مرکزی
۱۷/۶	۷۸	۸۲/۴	۳۶۵	ناحیه جلگه‌ای غرب

منبع: مطالعات میدانی، ۱۳۸۸

۵-۱۲. نقش تجمیع تیپ روستا در ایجاد زمینه‌های توسعه پایدار روستاها

در بررسی‌های مربوط به این که آیا تجمیع تیپ روستا در بخش جلگه‌ای گیلان می‌تواند باعث استفاده مناسب از فضا و محیط روستا شود و در نهایت زمینه‌های توسعه

پایدار روستاهای این نواحی را در دراز مدت فراهم آورد، ۸۴/۸ درصد پاسخ‌گویان موافق و ۱۵/۲ درصد مخالف این موضوع بوده‌اند. در زمینه نقش تجمیع تیپ روستا در ایجاد زمینه‌های توسعه پایدار روستاهای جلگه‌ای گیلان، میزان موافقت روستائیان نواحی جلگه‌ای مرکزی با ۸۷/۳ درصد بیش از نواحی جلگه‌ای شرق و غرب بوده است.

جدول ۱۵. نقش تجمیع تیپ روستاها در ایجاد زمینه‌های توسعه پایدار روستاها

خیر		بلی		شرح
درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۱۵/۲	۳۵۳	۸۴/۸	۱۹۷۳	جلگه گیلان
۱۷/۸	۱۴۱	۸۲/۳	۶۴۸	ناحیه جلگه‌ای شرق
۱۲/۷	۱۳۹	۸۷/۳	۹۵۵	ناحیه جلگه‌ای مرکزی
۱۶/۵	۷۳	۸۳/۵	۳۷۰	ناحیه جلگه‌ای غرب

منبع: مطالعات میدانی، ۱۳۸۸

۵-۱۳. موانع تجمیع تیپ روستاها

در تجمیع تیپ روستاهای بخش جلگه‌ای گیلان موانع متعددی وجود دارد. از نتایج بررسی‌ها در این زمینه چنین بر می‌آید که ۲۲/۶ درصد از پاسخ‌گویان، موانع فرهنگی و اجتماعی، ۳۸/۸ درصد موانع اقتصادی، ۲۷/۶ درصد نبود قوانین و ضوابط در زمینه تجمیع تیپ روستا را مهمترین موانع موجود در تجمیع تیپ روستاهای بخش جلگه‌ای گیلان بیان کرده‌اند. همچنین ۱۱ درصد از پاسخ‌گویان نیز اظهار داشته‌اند که از نظر آنها مانعی برای تجمیع تیپ روستاهای بخش جلگه‌ای گیلان وجود ندارد.

جدول ۱۶. موانع تجمیع تیپ روستاها در بخش جلگه‌ای گیلان

مانعی وجود ندارد		نبود قوانین و ضوابط		موانع اقتصادی		موانع فرهنگی و اجتماعی		شرح
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۱۱	۲۵۶	۲۷/۶	۶۴۲	۳۸/۸	۹۰۲	۲۲/۶	۵۲۵	جلگه گیلان
۸۱۶	۶۸	۲۶/۱	۲۰۶	۴۴/۱	۳۴۸	۲۱	۱۶۶	ناحیه جلگه‌ای شرق
۱۳/۶	۱۴۹	۳۱	۳۳۹	۳۵/۹	۳۹۳	۱۹/۵	۲۱۳	ناحیه جلگه‌ای مرکزی
۸/۸	۳۹	۲۲	۹۷	۳۶/۳	۱۶۱	۳۳	۱۴۶	ناحیه جلگه‌ای غرب

منبع: مطالعات میدانی، ۱۳۸۸

۵-۱۴. امکان‌پذیر بودن تجمیع تیپ روستاها

نتایج بررسی در زمینه امکان پذیر بودن تجمیع تیپ روستاهای بخش جلگه‌ای گیلان نشان می‌دهد که ۷۱/۱ درصد پاسخ‌گویان موافق و آنرا امکان‌پذیر و ۲۸/۹ درصد مخالف و آنرا امکان‌پذیر نمی‌دانند. مقایسه این شاخص به تفکیک نواحی جلگه‌ای، حاکی از آن است که امکان‌پذیر بودن تجمیع تیپ روستاها در ناحیه جلگه‌ای مرکزی با ۷۲/۷ درصد بیش از نواحی جلگه‌ای غرب و شرق بوده است. نزدیکی اکثر روستاهای ناحیه جلگه‌ای مرکز به نقاط شهری، تمایل بیشتر ساکنین این ناحیه به استفاده مطلوب از محیط روستا از یک طرف و کمبود و ارزش بالای زمین از طرف دیگر در این ناحیه، مهمترین دلایل این موافقت عنوان شده است.

جدول ۱۷. امکان‌پذیر بودن طرح تجمیع تیپ روستاهای بخش جلگه‌ای گیلان

شرح		بلی		خیر	
		تعداد	درصد	تعداد	درصد
جلگه گیلان		۱۶۵۴	۷۱/۱	۶۷۲	۲۸/۹
ناحیه جلگه‌ای شرق		۵۴۷	۶۹/۳	۲۴۲	۳۰/۷
ناحیه جلگه‌ای مرکزی		۷۹۲	۷۲/۷	۲۹۹	۲۷/۳
ناحیه جلگه‌ای غرب		۳۱۲	۷۰/۴	۱۳۱	۲۹/۶

منبع: مطالعات میدانی، ۱۳۸۸

۶. بحث و نتیجه‌گیری

براساس مطالعات انجام شده در زمینه امکان تجمیع تیپ روستاهای بخش جلگه‌ای گیلان به منظور دستیابی به توسعه پایدار از دیدگاه روستائیان شاخص‌های مختلفی در راستای اثبات و یا رد فرضیه‌های تحقیق مطرح و مورد تحلیل قرار گرفته که نتایج آن در جداول (۱۸، ۱۹ و ۲۰) آمده است.

جدول ۱۸. گویه‌های مورد بررسی و نتایج حاصل از آزمون فرضیه اول

وضعیت فرضیه		درصد پاسخ دهندگان			sig	نوع آماره		گویه‌ها
H ₁	H ₀	۳	۲	۱		t	χ ²	
تأیید	رد	۳۴/۵	۴۹/۳	۱۶/۲	۰/۰۰۰	۱۳۶/۴	۲۲۴/۸	اطلاع روستائیان از تجمیع تیپ روستاها
تأیید	رد	-	۳۱	۶۹	۰/۰۰۰	۱۳۶/۶	۳۳۵/۹	تمایل روستائیان در اختصاص اراضی مسکونی به کشاورزی
تأیید	رد	-	۳۷/۹	۶۲/۱	۰/۰۰۰	۱۳۷/۱	۱۳۵/۸	تمایل روستائیان به ساخت و ساز واحدهای مسکونی دو یا سه طبقه
تأیید	رد	-	۲۶/۱	۷۳/۹	۰/۰۰۰	۱۳۸/۴	۵۲۹/۷	استقبال روستائیان از تجمیع تیپ روستاها
تأیید	رد	۱۳	۴۶/۳	۴۰/۷	۰/۰۰۰	۱۲۲/۵	۴۴۴/۰	موافقت روستائیان با تجمیع تیپ روستاها
تأیید	رد	-	۲۸/۹	۷۱/۱	۰/۰۰۰	۱۳۷/۱	۴۱۴/۶	امکان پذیر بودن تجمیع تیپ روستاها

* سطح معنی‌داری $\alpha = 0/05$ می‌باشد.

نتایج حاصل از آزمون فرضیه اول که از طریق آماره‌های χ^2 و t صورت گرفته نشان می‌دهد که اختلاف زیادی در نگرش روستائیان نسبت به تجمیع تیپ روستاها وجود دارد به طوری که :

۱. ۶۵/۵ درصد روستائیان جلگه‌ای گیلان از تجمیع تیپ روستاها اطلاع داشته‌اند.
۲. ۵۱/۴ درصد روستائیان جلگه‌ای گیلان از تجمیع تیپ روستاها برداشت صحیحی داشته‌اند.
۳. ۶۹ درصد روستائیان بخش جلگه‌ای گیلان به تجمیع تیپ روستاها تمایل دارند (تبدیل اراضی مسکونی به کشاورزی).
۴. ۶۲/۱ درصد روستائیان جلگه‌ای گیلان موافق ساخت و ساز واحدهای مسکونی به صورت دو یا سه طبقه بوده‌اند.
۵. ۷۴ درصد روستائیان بخش جلگه‌ای گیلان اعلام داشته‌اند که از تجمیع تیپ روستاها استقبال خواهند کرد.
۶. ۸۷ درصد روستائیان بخش جلگه‌ای گیلان با تجمیع تیپ روستاها موافق بوده‌اند.
۷. با توجه به شاخص‌های مطرح شده که در آن امکان تجمیع تیپ روستاهای بخش جلگه‌ای گیلان به منظور دستیابی به توسعه پایدار از زوایای مختلف مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته، از دیدگاه ۷۱/۱ درصد از روستائیان این محدوده، تجمیع تیپ روستاها امکان‌پذیر خواهد بود.

جدول ۱۹. شاخص‌های مورد بررسی و نتایج حاصل از آزمون فرضیه دوم

وضعیت فرضیه		درصد پاسخ دهندگان				Sig	نوع آماره		گویه‌ها
H ₁	H ₀	۴	۳	۲	۱		t	χ^2	
تأیید	رد	۹/۸	۵۳	۲۲/۳	۱۵	۰/۰۰۰	۱۴۱/۸	۸۳۲/۵	معایب تیپ پراکنده روستاها
تأیید	رد	-	-	۳۴/۷	۶۵/۳	۰/۰۰۰	۱۳۶/۴	۲۱۹/۲	اختصاص مساحت زیاد به کاربری مسکونی
تأیید	رد	-	۱۳/۸	۴۰/۴	۴۵/۸	۰/۰۰۰	۱۱۵/۳	۴۰۹/۷	اثرات منفی تیپ پراکنده روستاها
تأیید	رد	۲۷/۴	۱۸/۹	۲۷/۳	۲۶/۴	۰/۰۰۰	۱۰۳/۶	۴۷/۱	نتایج و اثرات تجمیع تیپ روستاها
تأیید	رد	-	-	۱۲/۶	۸۷/۴	۰/۰۰۰	۱۶۳/۸	۱۳۰۴/۶	پیامدهای اجرای تجمیع تیپ روستاها

* سطح معنی‌داری $\alpha = 0/05$ می‌باشد.

نتایج حاصل از آزمون فرضیه دوم که از طریق آماره‌های χ^2 و t صورت گرفته نشان می‌دهد که:

۱. در زمینه معایب روستاهای تیپ پراکنده، مشکلات خدمات رسانی با ۵۳ درصد به عنوان مهمترین عیب این تیپ از روستاها بوده و تخریب اراضی کشاورزی، اشغال مقدار زیادی از اراضی روستا و مواردی از قبیل امنیت، تردد بین محل کار و زندگی و ... در رتبه‌های بعدی قرار دارند.

۲. ۶۵/۳ درصد روستائیان اختصاص مساحت زیاد به کاربری مسکونی و نقش آن در تخریب اراضی کشاورزی را تأیید کرده‌اند.

۳. ۸۶/۲ درصد روستائیان نقش پراکندگی مسکن در عدم استفاده مطلوب از فضاهای خالی داخل بافت دایر روستا را تأیید کرده‌اند.

۴. جلوگیری از تخریب اراضی کشاورزی، افزایش درآمد روستائیان، جلوگیری از مهاجرت روستائیان و استفاده مناسب از فضای روستا مهمترین نتایج و اثرات تجمیع تیپ روستا می‌باشد.

۵. ۸۷/۴ درصد روستائیان بخش جلگه‌ای گیلان پیامدهای اجرایی تجمیع تیپ روستا را در راستای کاهش مسائل و مشکلات روستاهای این محدوده و دسترسی آسانتر آنها را به خدمات تأیید کرده‌اند.

جدول ۲۰. گویه‌های مورد بررسی و نتایج حاصل از آزمون فرضیه سوم

وضعیت فرضیه	درصد پاسخ دهندگان					Sig	نوع آماره		گویه‌ها	
	H ₁	H ₀	۵	۴	۳		۲	۱		t
تأیید	رد	-	-	-	۱۷/۸	۸۲/۲	۰/۰۰۰	۱۴۸/۶	۹۶۷/۳	اثرات مثبت تجمع تیپ روستاها
تأیید	رد	-	-	-	۱۵/۲	۸۴/۸	۰/۰۰۰	۱۵۴/۸	۱۱۲۸/۳	نقش تجمع در توسعه پایدار روستاها
تأیید	رد	۱۹/۳	۱۱/۱	۲۳	۳۴/۳	۱۲/۳	۰/۰۰۰	۱۱۵/۸	۴۳۸/۹	مساحت مطلوب کاربری مسکونی
تأیید	رد	-	۱۱	۲۷/۶	۳۸/۸	۲۲/۶	۰/۰۰۰	۱۱۹/۴	۳۲۰	موانع تجمع تیپ روستاها

* سطح معنی‌داری $\alpha = 0/05$ می‌باشد.

نتایج حاصل از آزمون فرضیه سوم که از طریق آماره‌های χ^2 و t صورت گرفته نشان می‌دهد که:

۱. ۸۲/۲ درصد روستائیان بخش جلگه‌ای گیلان اثرات مثبت تجمع تیپ روستاها را تأیید کرده‌اند.

۲. ۸۴/۴ درصد روستائیان بخش جلگه‌ای گیلان موافق نقش تجمع تیپ روستا در ایجاد زمینه‌های توسعه پایدار روستاها بوده‌اند.

۳. مساحت مطلوب کاربری مسکونی (عرصه‌و‌اعیان) از دیدگاه روستائیان بخش جلگه‌ای متفاوت بوده به طوری که عمده روستائیان این محدوده، مساحت مطلوب کاربری مسکونی را بین ۲۰۰ تا ۴۰۰ متر مربع اعلام نموده‌اند که با توجه به بعد خانوار این محدوده و چشم‌انداز آینده آن، مناسب و منطقی به نظر می‌رسد.

۴. ۸۹ درصد روستائیان وجود موانع در تجمع تیپ روستاها را تأیید کرده‌اند که موانع فرهنگی و اجتماعی، موانع اقتصادی و نبود قوانین و ضوابط از موانع دیگر در این زمینه بوده است.

با توجه به نتایج بدست آمده، راهبرد تجمع تیپ روستاها به دنبال تغییر شکل سکونت روستائیان بخش جلگه‌ای گیلان از حالت پراکنده به نیمه پراکنده می‌باشد که به عنوان یک رویکرد جدید در برنامه‌ریزی کالبدی و توسعه منطقی سکونتگاه‌های روستایی در راستای دستیابی روستاهای جلگه‌ای به توسعه پایدار مطرح است. امکانپذیر بودن تجمع تیپ روستاها در بخش جلگه‌ای استان گیلان با استفاده از ۶ گویه مورد بررسی قرار گرفته است که در جدول (۱۸) ارائه شده است. با توجه به نتایج آزمون‌های χ^2 و t و همچنین با توجه به سطح معناداری محاسبه شده در ناحیه آلفای

۰/۰۵ که برابر با $\text{sig} = ۰/۰۰۰$ می‌باشد می‌توان ادعا کرد که توافق معناداری در این زمینه بین پاسخ‌گویان وجود دارد و تجمیع تیپ روستاهای بخش جلگه‌ای استان گیلان از دیدگاه روستائیان امکان‌پذیر می‌باشد.

هرچند متغیرهای مورد بررسی در این پژوهش نشان می‌دهد که با توجه به سطح آگاهی، نوع برداشت، تمایل، میزان استقبال و موافقت و... از یک طرف و امکانات و قابلیت‌های بخش جلگه‌ای گیلان به ویژه از نظر: طبیعی و اکولوژیکی، اجتماعی، اقتصادی، کالبدی- فضایی، فرهنگی و سیاسی از طرف دیگر، هر چند تجمیع تیپ روستاهای بخش جلگه‌ای گیلان از دیدگاه روستائیان امکان‌پذیر است و دلالت بر تأیید فرضیه اول دارد ولی به دلایلی نظیر: وجود موانع فرهنگی، اجتماعی و نبود قوانین و ضوابط مشخص در این زمینه، اجرای آن در کوتاه مدت و یا میان مدت امکان‌پذیر نبوده بلکه نیازمند راهبردی بلند مدت می‌باشد.

تجمیع تیپ روستاها با تغییر در شیوه سکونت و زندگی روستائیان از حالت پراکنده به نیمه پراکنده، درصدد کاهش مسائل و مشکلات روستاهای بخش جلگه‌ای گیلان در زمینه‌هایی از قبیل: خدمات‌رسانی، کاهش سطح زیر کشت اراضی کشاورزی به واسطه تهیه طرح‌های هادی و اختصاص بی‌رویه اراضی کشاورزی به کاربری مسکونی و سایر کاربری‌ها، بالا بودن میزان سرانه مسکونی، عدم بهره‌برداری بهینه از فضای روستاها، آلودگی محیط زیست روستاها و... است. به عبارت دیگر تجمیع تیپ روستاهای بخش جلگه‌ای گیلان با کاهش مسائل و مشکلات امر خدمات‌رسانی و کاهش هزینه‌های آن زمینه‌های تسریع ارائه خدمات به روستائیان را فراهم می‌آورد. نقش تجمیع تیپ روستاها در تسریع امر خدمات‌رسانی به روستاهای بخش جلگه‌ای و کاهش مسائل، مشکلات و هزینه‌های خدمات‌رسانی آنها با استفاده از ۵ گویه مورد بررسی قرار گرفته است که در جدول (۱۹) آمده است. با توجه به نتایج آزمون‌های χ^2 و t و همچنین با توجه به سطح معناداری محاسبه شده در ناحیه آلفای ۰/۰۵ که برابر با $\text{sig} = ۰/۰۰۰$ می‌باشد می‌توان ادعا کرد که رابطه معناداری بین تجمیع تیپ روستاها و تسریع ارائه خدمات به روستاهای محدوده مورد مطالعه و کاهش مسائل و مشکلات و هزینه‌های خدمات‌رسانی به آنها وجود دارد که تأیید فرضیه دوم را نشان می‌دهد.

از سوی دیگر تجمیع تیپ روستاها با توجه به اثرات و نقشی که از نظر: جلوگیری از تخریب اراضی حاصلخیز کشاورزی، کاهش سرانه مسکونی از طریق رعایت سرانه مطلوب در بخش جلگه‌ای (۸۰ متر مربع)، بهره‌برداری بهینه از فضای روستا و حفظ محیط طبیعی آن از طریق مدیریت نواحی روستایی، زمینه‌های دستیابی روستاهای این

محدوده را به توسعه پایدار روستایی در درازمدت فراهم می‌آورد. نقش تجمیع تیپ روستاها در توسعه پایدار روستاهای بخش جلگه‌ای استان گیلان با استفاده از ۴ گویه مورد بررسی قرار گرفته است که در جدول (۲۰) ارائه شده است. با توجه به نتایج آزمون‌های χ^2 و t و همچنین با توجه به سطح معناداری محاسبه شده در ناحیه آلفای ۰/۰۵ که برابر با $\text{sig} = ۰/۰۰۰$ می‌باشد می‌توان ادعا کرد که رابطه معناداری بین تجمیع تیپ روستاها و توسعه پایدار روستاهای محدوده مورد مطالعه وجود دارد. لذا با توجه به نقش تجمیع تیپ روستاها در توسعه پایدار روستایی و نقش آن در تغییر شکل سکونت و ایجاد الگوی جدید استقرار در توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و کالبدی روستاهای بخش جلگه‌ای گیلان را در بلند مدت نشان می‌دهد، فرضیه سوم نیز تأیید می‌شود.

با توجه به نتایج بدست آمده، راهکارهای زیر برای تسریع و تسهیل در امر تجمیع تیپ روستاهای بخش جلگه‌ای گیلان به منظور دستیابی به توسعه پایدار روستایی پیشنهاد می‌شود:

- ارتقای سطح فرهنگ و آگاهی روستائیان در راستای پذیرش شیوه جدید زندگی از حالت پراکنده به نیمه پراکنده به منظور استفاده بهتر از فضای روستاها.
- تعیین ضوابط و مقررات مناسب برای اجرای تجمیع تیپ روستاها جلگه‌ای گیلان و به عبارتی قانونمند کردن بحث تجمیع تیپ روستاها.
- حمایت دولت از ایجاد نظام جدید استقرار در روستاهای جلگه‌ای گیلان در راستای برنامه‌ریزی کالبدی و توسعه منطقی سکونتگاه‌های روستایی از طریق تأمین اعتبارات و اعطای تسهیلات به روستائیان.
- حمایت مسئولین و مدیران استان از اجرای تجمیع تیپ روستاها به منظور کاهش مشکلات روستاهای جلگه‌ای گیلان و دستیابی به توسعه پایدار روستایی.
- توجه به نقش مشارکت روستائیان در فرآیند اجرای تجمیع تیپ روستاهای بخش جلگه‌ای گیلان.
- استفاده از متخصصین و کارشناسان امر برنامه‌ریزی توسعه روستایی در تعیین ضوابط و مقررات، چگونگی و نحوه اجرای تجمیع تیپ روستاها در بخش جلگه‌ای.
- تهیه و تدوین برنامه جامع توسعه و عمران روستاهای بخش جلگه‌ای گیلان با تأکید بر تجمیع تیپ آنها.

- قراردادن تجمیع تیپ روستاهای جلگه‌ای در سند توسعه شهرستان‌ها با توجه به سیاست جلوگیری از تخریب اراضی حاصلخیز کشاورزی و حفظ محیط زیست روستاهای این محدوده.
- برگزاری کلاس‌های آموزشی و توجیهی برای مدیران محلی روستاهای جلگه‌ای گیلان به منظور هدایت و تشویق روستائیان به تغییر نحوه استقرار مسکن از حالت پراکنده به نیمه پراکنده.
- توجه به ساختار فرهنگی و اجتماعی روستاهای بخش جلگه‌ای گیلان در تهیه و تدوین ضوابط و مقررات اجرای تجمیع تیپ روستاها.

Archive of SID

۷. منابع

۱. آسایش، حسین، ۱۳۸۴، برنامه‌ریزی کالبدی سکونتگاه‌های روستایی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران.
۲. آسایش، حسین و حق زاد، آمنه، ۱۳۸۵، اهداف و سیاست‌های کلان توسعه روستایی ایران در افق ۱۴۰۰، اولین همایش جغرافیا و قرن ۲۱، اصفهان، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف آباد.
۳. باوقار، ایرج، ۱۳۷۵، علل ایجاد روستاهای پراکنده در داخل جنگل‌های گیلان و چگونگی تجمع آنها، مجموعه مقالات سمینار ساماندهی روستاهای پراکنده، همدان، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی.
۴. بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، ۱۳۷۵، شیوه سکونت‌گزینی و گونه‌شناسی مسکن روستایی در مناطق زلزله زده گیلان و زنجان.
۵. تقی زاده، ابوالقاسم، ۱۳۷۵، اصول و چهارچوب نظری ساماندهی روستاهای پراکنده، مجموعه مقالات سمینار ساماندهی روستاهای پراکنده، همدان، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی.
۶. رضوانی، محمد رضا، ۱۳۷۵، سیاست‌ها و خط‌مشی‌های برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های روستایی (تجربه کشور انگلیس)، مجموعه مقالات سمینار ساماندهی روستاهای پراکنده، همدان، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی.
۷. رضوانی، محمد رضا، ۱۳۸۴، مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی توسعه روستایی در ایران، نشر قومس.
۸. سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، ۱۳۷۲، نقشه توپوگرافی استان گیلان، مقیاس ۵۰۰۰۰ : ۱.
۹. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان گیلان، ۱۳۸۱، نقشه سیاسی استان گیلان، مقیاس ۵۰۰۰۰ : ۱.
۱۰. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان گیلان، ۱۳۸۴، اسناد توسعه استان گیلان، سند توسعه شهرستان رشت.
۱۱. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان گیلان، ۱۳۸۴، اسناد توسعه استان گیلان، سند توسعه شهرستان ماسال.
۱۲. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان گیلان، ۱۳۸۴، بررسی سازمان فضایی استان گیلان.
۱۳. سعیدی، عباس، ۱۳۷۷، مبانی جغرافیای روستایی، انتشارات سمت.
۱۴. معاونت برنامه‌ریزی استانداری گیلان، ۱۳۸۶، سالنامه آماری استان گیلان، پیوست سال ۱۳۸۵.
۱۵. معاونت برنامه‌ریزی استانداری گیلان، ۱۳۸۶، فرهنگ آبادیهای استان گیلان.
۱۶. مولائی‌هشجین، نصراله، ۱۳۸۱، تحلیلی پیرامون کاربرد جغرافیا در برنامه‌ریزی توسعه فیزیکی سکونتگاه‌های روستایی در ایران، فصل‌نامه فضای جغرافیایی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهر، سال دوم، شماره ۶.
۱۷. مولائی‌هشجین، نصراله، ۱۳۸۴، سند توسعه شهرستان رشت، فرمانداری شهرستان رشت، جلد اول.
۱۸. مولائی‌هشجین، نصراله، ۱۳۸۴، سند توسعه شهرستان ماسال، فرمانداری شهرستان ماسال، جلد اول.
۱۹. مهدوی، مسعود و طاهر خانی، مهدی، ۱۳۸۵، کاربرد آمار در جغرافیا، نشر قومس، چاپ دوم.
۲۰. مهدوی، رضا و همکاران، ۱۳۸۵، بررسی سازمان فضایی استان گیلان، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان گیلان.
۲۰. مطالعات میدانی، ۱۳۸۸

21. Norton. W, 2007, **Human geography**, oxford university prfss